

Brueggemann, W. and Bellinger, H. W. *Psalms*, New York, Cambridge University, 2013, 395.

Karasszon Dezső: A zsoltárok könyvének magyarázata, *Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata*, Budapest, Kálvin, 1998,

Tokics Imre: A menedékvárosok, Adventista Teológiai Főiskola és Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Zsidó Vallástudományi Doktori Iskola, Budapest, 2012

Marvin E. Tate: Word Biblical Commentar Psalms 51-100, *Word Biblical Commentary* (Book 20), Thomas Nelson Inc, 1991

Artur Weiser: *Die Psalmen*, Göttingen, 1950

Tanulmányok

Otto Eißfeldt: Verhältnis zu 'Eljon und Schaddaj nach Psalm 91, *Die Welt des Orients*, Bd. 2, H. 4 (1957)

Kathleen Abraham: Memorable Patient: The Arrow That Flieth By Day (Psalm 91), *British Medical Journal*, Vol. 310, No. 6985 (Apr. 15, 1995), 992.

Karasszon István: A csoda héberül, *Yerusha* Különszám, OR-ZSE Biblikus Konferencia, Budapest, 2015

Kelenhegyi Andor: „Egy angyal, és ha nem, úgy földi mása!” (Az angyali üdvözet toposzai a bibliai hagyományban), *STVDIA PATRVM*, 6., Szent István Társulat, Budapestm 2015

Fazekas István: Angyali üdvözet az Ószövetségben, *Teológiai Fórum*, 2012/1., 49.

Interneten is elérhető szakirodalmak:

Justinos: Dialogus cum Tryphone 84, 3–4 (www.tlg.uci.edu)

Lienhard Delekat: The Psalms and the Life of Faith, interneten elérhető itt: https://books.google.hu/books?id=aNeHd5Oq4PAC&pg=PA74&lpg=PA74&dq=Lienhard+Delekat+Psalm&source=bl&ots=CCA3K53HY S&sig=ACfU3U10g_j6oslj472YpmqIN0i-LE3esQ&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKewiOqtWWivToAhUopIsKHdk5Cu4Q6AEwAnoECAsQOw#v=onepage&q=Lienhard%20Delekat%20Psalm&f=false

Nicholas J. Tromp: Primitive Conceptions of Death and the Nether World in the Old Testament, interneten elérhető itt: <https://books.google.hu/books?id=T8s8aTeSPYYC&pg=PA96&lpg=PA96&dq=%22Night+kidnaps+him+like+the+whirlwind%22&source=bl&ots=fN9UjXfbZs&sig=ACfU3U1N3rzxvTQFf5WQWjtvk3egXyng&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKewia7MTGpfDoAhVvxIsKHUMZBgAQ6AEwAHoECAIQLA#v=onepage&q=%22Night%20kidnaps%20him%20like%20the%20whirlwind%22&f=false>

Cs. Molnár János:

Az iszlám és a globalizáció

Abstract - Islam and Globalisation

Islam is one of those religions which have hardly been impacted by secularisation. All areas conquered were Islamicized, and they are doing the same right now because Muslim rule demands it by its very nature. Their worldview is divided into two such as the world of Islam (or house of Islam in Arabic Dar-al Islam) and the house of jihad (endeavour). In the world or house of Islam everything is under the control of the Muslims, therefore the laws and values of Islam became a harsh reality there. The spread of Islam is jihad, which is an obligatory endeavour for all Muslim. Some of its elements were articulated by the 8th century, which is humane only in the eye of Muslims. As for globalisation, it is claimed it had no negative impact on Islam at all. Notwithstanding it is perhaps works for its advantage. Islam is mostly aggressive at the expense of Christianity in Europe. Muslim migrants not only maintain their religion and traditions but they also try to convert to their faith the secularised European indigenous people.

Keywords: Islam, globalisation, Muslim migrants to Europe, integration of Muslims, Islam and secularised Christianity

Amíg a keresztyénség a felvilágosodás óta a szekularizáció útjára lépett, az iszlám viszont azok közé a vallások közé tartozik, amelyeket nagyon sekély módon befolyásolt az elvilágiasodás. Az iszlám híveit száz év leforgása alatt kora legerősebb hatalmává emelte. A szó legszorosabb értelmében meghódította a fél világot, hatalma a kínai faltól a franciaországi Poitiers-ig terjedt, ahol Euróba nyomulásukat 732-ben Martel Károly állította meg. Ázsiában viszont tovább terjedt déli és keleti irányban, legújabbán pedig Európa és Amerika irányába vette terjeszkedését, de Kelet felé is tovább terjedk. Magát Ábrahám igazi vallásának tartja, amelyet szerintük a zsidók kisajátítottak a keresztyének pedig politeisták lettek.

A világot az iszlám és a háború világra osztották. Ez utóbbit el kell foglalni és az iszlám világhoz kell csatolni. Ez a felfogás máig érvé-

nyes, ezt szeretnék megvalósítani a mostan elfoglalandó Európában és Amerikában, de az egész világon is. Az iszlám terjesztése Mohamed óta többnyire erőszakkal történik, noha a moszlimok ezt nem nagyon szeretik beismerni. A szekularizáció az iszlámban nem tudta megvetni lábát. A moszlimok minden új szellemi irányzattal kapcsolatban felteszik a kérdést: mit szólna ehhez Mohamed? Majd általában megállapítják, hogy nem fogadná el. A globalizációnak az iszlámra semmi negatív hatása nincs. Sőt, talán még hasznára is van. Főleg Afrikában (ahol már kontinens fele moszlim), Kelet-Ázsiában, Európában, és még Amerikában is. A legagresszívebb most Európában. Itt a moszlim bevándorlók nemcsak, hogy megtartják vallásukat és hagyományait, hanem megpróbálják a saját vallásukra téríteni az európai szekularizált óslakosokat is. A vallásukhoz görcsösen ragaszkodó moszlimok talán még hasznosak is lehetnek a szekularizált európaiak számára, akiket ráébrészthetnek arra, hogy nekik, vagy inkább őseiknek is volt valaha vallása és nem voltak mindig Istentagadók!

I.

Már vagy harminc éve a globalizáció az a fogalom, amely uralja a társadalmi élet egyes szegmenseit. Még a vallások is kénytelenek ehhez valamilyen módon igazodni. Az igazodást jelentősen befolyásolja, hogy az illető vallás mennyire domináns tényező társadalma környezetében. Más szóval a vallásban a globalizációs tényező attól függ, mennyire szekularizált a társadalom, amelyben hat.

Az iszlám viszont azok közé a vallások közé tartozik, amelyeket nagyon sekély módon befolyásolt a szekularizáció. Az iszlám több mint ezer éves létezése alatt csak nagyon keveset, vagy egyáltalán nem veszített eredeti lendületéből, amely híveit száz év leforgása alatt kora legerősebb hatalmává emelte. Száz évvel Mohamed halála után a szó legszorosabb értelmében meghódította a fél világot, hatalma a kínai faltól a franciaországi Poitiers-ig terjedt, ahol az említett évben (732) Martel Károly állította meg Euróba nyomulását. Az Arab félszigetről kiindulva elfoglalták a perzsa Szászánida Birodalmat, Szíriát, Palesztinát, Egyiptomot és egész Észak Afrikát, az Ibériai félszigetet, szinte az egész mai Törökország területét, a Kaukázust és Belső-Ázsi-

át. A továbbiakban pedig az Indiai-félsziget északi részét (10-11. század), a Balkán-félszigetet sőt hazánkat és a Fekete tenger északi részét (14-16. század). Még később pedig Hátsó India egy része és Indonézia is mohamedán lett. Mostanában pedig folytatódik a moszlim térhódítás tovább kelet felé (Fülöp szigetek, Óceánia), majd egész Afrikában. Legújában pedig Európa nyugati részét célozták meg.

Mindenütt a mohamedán vallás és hatalom lett uralkodóvá. Minden meghódított területet iszlamizáltak, és iszlamizálják most is, mert a moszlim hatalom ezt eleve megköveteli. Valamikor is és most is. Az iszlám ui. abból indul ki, hogy Isten igazi kinyilatkoztatásának ők az egyedüli örökösei, mert az iszlám Ábrahám igazi vallása. A zsidó elkövették azt a hibát, hogy Ábrahám vallását csak önmaguknak akarták kisajátítani, a keresztyének pedig több istenhitűekké lettek, mivel három istenük van, úgymint az Atya, a Fiú és Mária, tehát a „szent család” – ahogyan a Szentháromságot a moszlimok interpretálják¹. A 7. századi arab expanzió indítéka tehát az volt, hogy ők az igazi isteni kinyilatkoztatás tulajdonosai, amit nekik kötelességük terjeszteni. –

¹ Ezt az értelmezést többre, pl. Hans-Joachim Schoeps (Theologie und Geschichte des Judentums, Tübingen, 1949), és Günter Lüling (Der christliche Kult an der vorislamischen Kaaba als Problem der Islamwissenschaft und christlichen Theologie. 2. Aufl. 1992. Erlangen, Lüling 1977; Über den Urkoran. Ansätze zur Rekonstruktion vorislamischer christlicher Strophenlieder im Koran. 3. Korr. Aufl. Erlangen, Lüling 1992), valamint Johann Adam Möhler (Über das Verhältniss des Islam zum Evangelium. In: Dr. J.A. Möhlers gesammelte Schriften und Aufsätze. Hrsg. Von J.J.I. Döllinger. 1. Bd. Regensburg 1839). Az említett Schöps azt állítja, hogy 313 után Palesztinában üldözték a zsidókeresztyéneket és az ebjonitákat, akik menedéket keresván a Hidzsász hegységben, a karavánutak mentén telepedtek le, ahová már nem ért el a római hatalom, Továbbá arra következtet, hogy ezek itt évszázadokig éltek, egészen Mohamed felléptéig, akinek tanáival egyesültek. Mohamednek tehát a keresztyénségről valószínű a zsidókeresztyénektől vannak információi. Lüling a Korán alapos vizsgálata nyomán arra a következtetésre jut, hogy a Korán egyes részei keresztyén himnuszok, amelyek már Mohamed előtt is léteztek. Ez főleg ott nyilvánvaló, ahol a tradicionális vokalizált szöveg mind lexikális, mint grammatikai szempontból nehezen érthető és fragmentáltságra utal. Állítólag az ilyen részeket könnyen meg lehet állapítani és rekonstruálni is lehet, majd azt állítja, hogy ezek szerzője egy teológiailag képzett ember lehet, aki talán száz évvel Mohamed előtt élt. Lüling szerint nehezen találni olyan szűrat, amelyben ilyen részek ne lennének.

még saját életük árán is. A moszlimok ezt „dzsihadnak” nevezik, ami „az Isten (Alláh²) útján való törekvés (arabul „dzsihad fi szabíl il-Láh” egyik formája. A moszlimok máig, tehát még a globalizáció korában is ebben a tudatban élnek.

II.

A moszlimok elképzelése a világról

Elképzelésük szerint ez a világ két részre oszlik, mégpedig az „iszlám világára (vagy házára, arabul „dár al-iszlám”) és a „dzsihad³ (igyekezet) világára (házára)” - arabul „dár al-dzsihad” vagy „dár al-ħarb (háború)”. Az iszlám világában vagy házában minden rendben van. Ott minden a moszlimok ellenőrzése alatt áll, ott az iszlám törvényei és értékrendje érvényesül, - még akkor is, ha élnek ott esetleg nem mohamedánok is, akiknek azonban el kell ismerniük a moszlimok majoritását, ami többségnek, vagy akár felsőbbrendűségnek is értelmezhető, valamint a moszlimoknak fizetniük a dzsizjét, a nem mohamedánok adóját. A világ többi része pedig a „dzsihad háza”, amit a moszlimoknak iszlamizálniuk kell, aminek érdekében mindent meg kell tenniük. Mohamed idejében, tehát 632-ig ez főleg az Arab félsziget azon törzsei ellen irányult, akik még nem vették fel az iszlámot. Arról, hogy a moszlimoknak harcolniuk kell az iszlám terjesztéséért, Mohamed arra nyomatékosan felhívta hívei figyelmét. Azokat, akik próbáltak kitérni e kötelesség alól, azokat „képmutatóknak” (munáfiqún) nevezte. A 2. szúra (a Tehén szúrája) pedig explicite verbis kimondja, hogy „Előíratott nektek a harc, holott az ellenetekre van”, majd a következő mondatban megmagyarázza azt is, hogy „lehet, hogy vannak dolgok, amelyek ellenetekre vannak, noha az jó nektek, és lehet, hogy szerettek valamit, noha az rossz nektek”.

² Az „Alláh” nem valami moszlim isten, hanem az Isten. Az arab nyelvű keresztyén ember is Alláhhoz imádkozik. A különbség a kettő között csak az, hogy a moszlim a Könyörletes és kegyelmes Istenhez (Alá ar-Rahmán a Rahím”) a keresztyén pedig az Élő Istenhez (Alláh al-Hajj) imádkozik, de attribútumai feltüntetése nélkül mindkettő „Aláh”.

³ A dzsihadot gyakran „szent háborúnak” hívják, ami helytelen, mert a „dzsihad” szó szerint „igyekezetet” jelent. A háboróra, vagy harcra az arab más kifejezéseket használ (ħarb, kifáh).

Hogy milyen jelentőséget tulajdonított Mohamed a dzsihadnak, bizonyítja azt a Tradíció is Bucharí⁴ a „Dzsihad és hadjáratok könyvében”, ahol a következő értelmezést adja: „Isten (Alláh) a hívektől megvásárolja lelküket és vagyonukat úgy, hogy ha Alláh útján fognak harcolni, hogy ha ölni fognak és megöletnek. a paradicsomba jutnak. A Tórában, az evangéliumokban és a Koránban valóban meg van írva, hogy ha valaki teljesíti a fogadalmát, az Istentől való. Örüljete az eladatástoknak, amit az Ő igéjéért adtatok el”. Az is érdekes, amit ‘Abdalláh ibn Mas’úd az általa gyűjtött Hagyományban ír: valaki ezt kérdezte a Prófétától: „Isten küldötte, mi a legjobb cselekedet? Mire az azt felelte, „az ima a meghatározott idejében”. Majd utána azt kérdezte: „Tovább még mi?” Erre azt válaszolta: „A szülők tisztelete”. Majd még mi? Mire a Próféta azt felelte: „A dzsihad Isten útján”,

Mohamed az ő hitét – kivételt képez az, amikor Mekkában tartózkodott – mindig karddal, vagy ún. „meggyőzéssel” terjesztette, ami tulajdonképpen egy katonai fenyegetés volt. Az általában úgy történt, hogy Mohamed megjelent valamelyik törzsnél - amelynek hadereje sokkal kisebb volt, mint az övé - egy meglehetősen nagy csapattal és „meggyőzte” azt az iszlám igazáról. Ugyanez mondható el utódairól, a kalifákról⁵ is, akik az iszlám előírásainak megfelelően a nem moszlim világ (dár al-ħarb) ellen szabályos háborúkat vezetett. E háborúk *modus vivendijét* Omar kalifa így határozta meg: *a megtámadandó terület vezetőjéhez egy küldöttséget kell meneszteni, mégpedig három szóval: „iszlám, dzsizja, szajf”*. Az „iszlám” azt jelenti, hogy vegyék fel az iszlámot, a „dzsizja” azt, hogy elismerik a moszlim hatalmat és fizetik neki a nem moszlimok adóját, a dzsizját (törökösen „dzsizje”), ha pedig nem, akkor jön a „szajf” („kard”), ami háborút jelentett Mo-

⁴ al-Bucharí, Abú Abdalláh Muhammad b. Ismá‘íl b. Ibráhím b. al-Mughajra b. Bardizbah: *as-Sahíh. Istanbul, Dár at-tibá‘a al ‘Ámira 1315 h. (=1897-98), al-Juz’ at-thálith*.

⁵ Kalifa, arabul „khalifa” helyettest, vagy utódot jelent – mindenképpen azt, aki utána jön.

hamed rendeletében viszont az is fel van tüntetve, hogy moszlimnak moszlim ellen nem szabad háborút viselnie⁶.

Mohamed halála után utódai egyesítették az arab törzseket a Próféta zöld zászlaja alá, s egy évszázad alatt (ahogyan már fentebb említettük) meghódították az akkori világ –legalább is Eurázsia tekintetében – jelentősebb részének a felét.

III.

Az iszlám első századaiban a dzsihádnak valóban a hit erőszakos terjesztését jelentette. Később azonban, amikor az iszlám is részben felszívta a hellenisztikus kultúrát, a dzsihádnak értelmezése is változott. A későbbiekben a moszlim teológia a dzsihádnak négy formáját különbözteti meg:

- a *nyelv dzsihádját*, ami a moszlim hit erőszakmentes meggyőzését jelentette,
- a *kéz dzsihádját*, ami a hitre fordított anyagi eszközök adományozását jelentette (főleg pénzt),
- a *szív dzsihádját*, ami az egyénnek a saját szívében lévő Sátán elleni harcot jelentette,
- a *kard dzsihádját*, ami az iszlám igazáért folytatott katonai harcot jelentette.

A moszlimok ehhez az elképzeléshez máig tartják magukat.

Ezen kívül a moszlimok mindig averzióval voltak minden ellen, ami nyugati. Főleg ami keresztyén, vagy keresztyénektől származik, azt mindig nagy gyanakvással vették. Erre a történelem folyamán számos példa van. Most itt említsünk meg, hogy 1481-ben II. Bajazid szultán

⁶ Moszlim államnak, vagy egyáltalán moszlimnak moszlim ellen háborút viselnie most is problematikus, mert Mohamed parancsa máig érvényes. Ha mindezek ellenére moszlim felek (emirátusok, vagy államok) egymás ellen mégis háborút vezetnek, akkor egymást kölcsönösen „hitetlennek”, „heretikusnak” kell nyilvánítani, aki nem Isten törvényei szerint él. Pl. a nyolc évig tartó iraki-iráni háborúban (1980-1988) perzsa (iráni) Khomejniről az irakiak kijelentették, hogy ő a 20. század legnagyobb Antikrisztusa (Dadzsál), az irániak pedig Szaddám Huseinről, hogy ő meg egy hitetlen szocialista. De több példát is fel lehetne hozni a legújabb történelemből is.

betiltotta Gutenberg által 1450-ben feltalált könyvnyomtatást⁷, főleg annak arab betűs változatát, ami óriási károkat okozott a kultúra terjesztésében. A könyvek nyomtatását, mert azt csak 1727-ben⁸ engedélyezték a magyar származású Ibrahim Mütefferika szorgalmazására. A hasonló moszlim intézkedésekből persze jóval több volt, amelyek felsorolásától most itt eltekintünk.

IV.

A moszlimok máig megmaradtak hitük mellett és sokkal nehezebben befolyásolhatók vallásellenes találmányokkal és intézkedésekkel, mint mi keresztyének. Míg a keresztyén világba évszázadok óta divatos vallásellenes gondolatok és elméletek terjesztése, a mohamedán világban ez teljesen lehetetlen!. Helyesebben fogalmazva, a moszlim világban ilyenekről nyilvánosan beszélni, vagy értekezni nem lehet! Ha valaki ennek ellenére mégis megpróbálná dehonesztálni az iszlámot, azt a moszlim világban rögvést elítélnék. A kommunizmus is ezért nem terjedhetett nyilvánosan, mert – ahogyan azt mi idősebbek jól tudjuk – a kommunizmus az ateizmusra épült. A kommunista párt mindezzel megkövetelte tagjaitól, hogy hitet tegyenek hitetlenségükről. Ez volt a párttagság egyik követelménye. Az embereket győzőgette arról, hogy a vallás egy idejétmúlt ideológia, amely mindenképpen megszűnik. Hasonló valamivel az iszlám világában is próbálkoztak, de ott ezt csak zárt kommunista körökben lehetett, nyilvánosságon nem. A moszlimok között főleg a fiatalokat próbálták meggyőzni, ami rendszerint azokkal történhetett meg, aki nálunk, az ún. szocialista táborban tanulta. Ezek közül sokat sikerült is meggyőzni, sok közülük

⁷ A teológiai érv az volt, hogy a moszlim ortodoxia szerint a Korán nem a teremtés produktuma, hanem öröktől fogva volt, mégpedig mind rott, mind pedig nyelvi formájában, ezért azt reprodukálni – mármint az arab írást – emberi találmánnyal (mint amilyen a nyomda) – halálos bűn. A másik lehetséges érv, az gazdasági volt: abban az időben csak Isztambulban kb. 18.000 szkriptor volt, akik könyvek másolásával és egyéb iratok készítésével keresték kenyerüket. Rádadásul az értelmiség legmagasabb rétegét alkották.

⁸ Bővebben erről lásd János Molnár, *Islam a Európa*. In: Hochma. Zost. Horňanová S. a Benka D. Bratislava: Univerzita Komenského Evanjelická bohoslovecká fakulta. 2010. ISBN 978-80-223-2893-7. p. 64-72.

meggyőződéses ateista lett, elrendezték magukban „a vallás kérdését” - ahogy azt annakidején nálunk nevezték. Amikor azonban visszatértek hazájukba, meggyőződésüket nyilvánosan nem terjeszthették, mégpedig egyszerűen ezért, mert ha azt tették volna, akkor őket hitehagyottnak, „murtaddnak” nyilvánították volna, ami miatt üldöztetésnek tették volna ki magukat. Ui. a moszlim törvények szerint senki sem hagyhatja el hitét, vallását, nem vehet fel más vallást, vagy más ideológiát. A hitehagyottat a közösség nem tűrheti el, s ha a törvényeket szigorúan veszik, akkor azt meg kell ölni. Ezért moszlim államokban a keresztyén misszió is lehetetlen.

Arra, hogy mennyire nem sikerült moszlim közegben az ateizmus terjesztése, legkésebb példa az Afgán Szocialista Forradalom, amelyet Babrak Karmál 1979 decemberében szovjet segítséggel pár nap alatt megvalósított. Az általa lére hozott „Afganisztán népi demokratikus pártja” kezdetben ugyan tradicionális kommunista ateista párt volt, de gyorsan megtapasztalták, hogy ez az út járhatatlan, s rögvést azt kezdték hirdetni, hogy a kommunisták legfontosabb kötelessége, hogy minden pénteken ott legyenek a mecsetben- lehetőleg az első sorban! Az ateizmus moszlim közegben még itt sem, még az ilyen erős politikai segítséggel sem járt sikerrel.

Az iszlám területén is voltak olyan történelmi szakaszok, főleg a 19. században, amikor megpróbálták értelmezni és kialakítani a nyugati gyarmatosítók által behozott ideológiát. Az indiai származású Sir Sajjid Ahmad Khán (1817-1898) pl. azt szorgalmazta, hogy az iszlámot valahogyan közelebb kellene hozni a keresztyénséghez. Ugyanakkor az afganisztáni születésű Dzsamáladdín al-Afgháni (1838-1897) pedig azt hirdette, hogy a Nyugattól semmit sem szabad átvenni. Egy harmadik, az egyiptomi születésű Muhammad Abdo (1849-1905) pedig úgy gondolkodott, hogy ami jó és összeegyeztethető az iszlámmal, azt át lehet venni, de minden mást el kell vetni.

A 20. század bizonyos szakaszaiban mégis úgy tűnt, hogy az iszlámban is kezd érvényesülni a szekularizáció. Úgy látszott, hogy a 20. század első felében már e tendencia első fecskéje is megjelent, a Kemál Atatürk által megújított Törökország. Kemál hatalmas reformokat vitt véghez. Eltörölte a többnejűséget, a nőknek betiltotta az utcán a csa-

dor viselését, lefordította a Koránt török nyelvre és eltörölte a szultanátust. Bizonyos szekularizációról tettek tanúbizonyságot az újraszervezett államok is, mint pl. Irak, Szíria, Libanon, Egyiptom, Szúdán, Líbia, Tunisz és több Ázsiai köztársaság is, amelyekben bevezették az addig ismeretlen polgári alkotmányt, polgári bíróságokat a tradicionális sarí fja helyett. Persze, azért tudni kell, hogy ezekben az államokban máig tekintettel vannak a hagyományos törvényekre (a saríjára is!).

V.

A pozitívizmus minden vallásról hirdette, hogy az egy meghaladott ideológia, aminek semmi értelme nincs, ezért a történelem bizonyos szakaszában ugyan létezett, de a történelem temetőjében meg is fog szűnni. Viszont gyorsan kiderült, hogy a szekularizáció az iszlámban nem talált táptalajra. Ezt már a 20. század nyolcvanas éveitől jómagam is megtapasztalhattam moszlim környezetben. Egyik barátom, aki kicsit kommunista beállítottságú volt, mondta nekem kicsit csalódottan, kicsit örömmel, hogy +képzeld el, a fiaim imádkoznak!” „Az baj?” – kérdeztem. „Nem, csak úgy mondom”. „És te imádkozol?”-kérdeztem. „Nem rendszeresen”. Ilyen változáson ment át a moszlim világ a 20. század második felének az utolsó harmadában. A fiatalok, de mindenki osztentatíve imádkozott, a mecsetek tele voltak, s mindenki számára nagyon fontos volt az iszlám. Nem a j9vedelem, nem a politika volt az első helyen. Amikor beszélgettem az emberekkel, akiket még azelőtt nem ismertem, gyorsan rákérdeztek: „Te honnan vagy?” Amikor megmondtam honnan, a második kérdés az volt. „Van ott iszlám?” Tehát nem az, hogyan élünk, mennyit keresünk, mi mindent vehetünk meg, hanem az, hogy van-e ott iszlám. Amikor azt mondtam, hogy nálunk nincs iszlám, akkor gyorsan rávágta, hogy ők viszont hallottak arról, hogy van!

Leszögezhetjük, hogy a hetvenes években a moszlim világban a szekularizációs próbálkozások befejeződtek. Sőt, már a szekularizált részek is visszatértek a tradicionális állapotba, Komoly szerepet játszott ebben a gazdasági helyzet is. Perzsia, Irak, az egész Arab félsziget, Líbia komoly anyagi javakhoz jutott olaja révén, aminek egy ré-

szét nem forgatták vissza a termelés modernizálásába, vagy nem használták fel egyéb javaikra, hanem jelentős mértékben az iszlám vallás támogatására, és nem utolsó sorban terjesztésére. Afrikában és Ázsiában jelentős összegekkel támogatják azokat, aki áttérnek az Iszlámra, Sőt, még a mély szegénységben élő moszlimokat is. Volt afrikai diákjaim a Károly Egyetem Evangélikus Teológiai Karán elmondták, hogy miért csökken Afrikában a keresztyének száma, s miért nő a mohamedánoké. Szerintük azért, mert ott sok a szegény ember, s ha valaki áttér az iszlámra, jelentős összeget kap, s ha nagyon rá van szorulva, még utána is kap támogatást. Az iszlám terjedése tehát nagyban függ Szaud Arábia petrodolláraitól. Sőt, nemcsak az, hanem még a moszlim öntudat támogatása és újraélesztése is!

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy az iszlám aktiválása és terjesztése, meg főleg az Európába és Amerikába való migrációja komoly veszélyt jelent az egykori, mára azonban a szekularizáció következtében erősen meggyengült keresztyén világra! Adel Theodor Khoury, egy libanoni keresztyén tudós, aki már évtizedek óta Németországban él, a *Der Islam kommt uns näher*. (Freiburg-Basel-Wien, Herder 1992.) című munkájában arra hívja fel a figyelmet, hogy az iszlám milyen veszélyt jelent a már csak névlegesen keresztyén civilizációra. Ezen már a globalizáció sem segít, sőt csak ront, mert az iszlám továbbra is megmaradt kompromisszumot nem tűrő, exkluzív és agresszív vallásnak, ami már a keresztyénségről nehezebben mondható el.

VI.

Ahogy azt már elmondtuk, az iszlám mindenre allergikusan reagál, ami nem moszlim. Ez egy csodálatos védekező eszköz. Csak azt akceptálja, amit be tud építeni saját értékrendjébe. A mostani iszlám szinte mindenki, de főleg a fundamentalisták, minden új jelenséggel kapcsolatban felteszik a kérdést: „Mit szólna ehhez Mohamed?” Erre a Koránban és a Tradícióban (hádís) keresik a választ. Az is figyelemre méltó, sőt csodálatos, hogy a globalizáció, amelynek gazdasági szempontból oszlopos tagjai a moszlim államok és moszlim egyének is, az iszlám számára elfogadhatatlan. Mindez annak ellenére, hogy a kőolajat exportáló moszlim országok és egyének gazdasági szempontból

teljes mértékben globalizáltak, sőt már szokásaik, kultúrájuk és életmódjuk is részben az. Azonban ha nyilvánosan nyilatkozniuk kell a globalizációról, hogy az elfogadható-e, vagy sem – a válasz egyértelműen a „nem” lesz. Persze ehhez el kell azt is mondani, hogy az etikai értékek, valamint a hírközlési eszközök, azok teljes mértékben az iszlám ellenőrzése alatt állnak. A kizárólagos elutasítás fő oka az USA-val, Angliával, Franciaországgal (tehát a régi gyarmatosítókkal), legújabbban viszont már az EU-val is szembeni atavisztikus ellentét. Ezeket az iszlámisták Antikrisztusnak (Daddzsál)⁹ tekintik, aki az egész világot uralni akarja.

Daddzsál uralkodását bizonyítják Korán és a Hagymány (Hádith) interpretációival. Nagy szeretettel utalnak és exegetálják a 18. szúrát, amelynek neve Barlang (al-Kahf)¹⁰, Ez a súra egyedi módon feldolgozott négy olyan legendát, amely az európai keresztyén irodalomban is ismert. Ezek:

1. A „Legenda Aurea”¹¹, címe „Emberek a barlangban” (9-26 versek);
2. A fősvényről és a gazdagról szóló példázat (Lukács 12,13-21) „A két kert tulajdonosáról szóló példázat” (32-46 versek);
3. A Nagy Sándorról szóló legenda moszlim feldolgozása (címe Mózes és Kihír (61-81 terjedő versek), ahol Kihír a Nagy Sándorról szóló legenda hal alakjával egyenlő;

⁹ Az Antikrisztus, vagy Daddzsál) egy Ál-Messias. A Korán szerint a halottak feltámadása előtti napon fog megjelenni és az embereket az igaz útról való letérésre biztatja. Uralkodásának 40 napig kell tartania (amikor is egy nap egy, egy nap egy hónap, egy nap hét lesz, a többi nap pedig olyan, mint a mienk – Muszlim gyűjteménye szerint). A maga idejében pedig eljön Jézus és megszabadítja az emberiséget az Antikrisztustól.

¹⁰ Vö. pl. Osman al-Wahita tanulmányát, Osmana al-Nasita al-Wahita amelyet a Youtube Phase-n 3 slovák alcímmel.

¹¹ Szerinte 252-ben 7 nemes legény (Maximianos, Malchos, Markianos, Dionysios, Johannes, Serapion a Konstantinos) a barlangban a Kelion hegyén 372 évig aludt Dexius császár által befalazva, mert nem akarták feladni keresztyén hitüket. Később felébredtek, hogy megörvendeztessék a legkeresztyénibb cészart Teodosiust (itt valószínű II. Teodosiusra gondol, aki azért volt szomorú, mert a manicheus tévelygők nem akarták elfogadni keresztyén dogmát a feltámadásról.

4. Góg és Magók (83-100 versek), amelyek ugyancsak Nagy Sándorra utalnak, akit itt „Dhú l-Qarnajn” (Két szarvú) néven emleget;

Ennek a szúrának az összes exegézise a globalizációra utal. Az „emberek a barlangban” a globalizáció elleni erkölcsi védelemnek értelmezendő, hangsúlyozza, hogy távol kell magunkat tartani a világ gonoszaitól. Ezt tették legendában feltüntetett emberek, bíztak Istenben, aki aztán kisegítette őket a barlangból. A szúra interpretációja szerint a moszlimok s elrejtőztek a barlangban, hogy megtarthassák szokásaikat és előírásaikat. Nem könnyű Mohamedre sem hivatkozni, aki azt mondta, hogy a hívekre az utolsó időkben nagy nehézségek jönnek, jön az Antikrisztus, aki a moszlim államokat, erkölcsileg, anyagiilag és katonailag uralni akarja. A barlang legenda foglalkozik az utolsó ítélettel és a feltámadással is, miközben azok, akik helyesen döntöttek megjutalmaztatnak és megmenekülnek a büntetéstől.

A „Két kert tulajdonosáról” szóló példázat (hasonló a Fösvényről és a gazdáról szóló bibliai történetre). Az úgy értelmeztetik, mint a globalizációra és a materializmus veszélyére való figyelmeztetés, amelyet a ma embere egyetlen eszmeként választott magának, aminek következtében a szellemi és lelki értékek helyett az anyagiakhoz (pénz, vagyon) tartja magát, és elfeledkezik arról, hogy amije van, az nem az ő érdeme, hanem Isten ajándéka.

A harmadik történetet (Mózes és a Kihidr) úgy kell értelmezni, mint azt az ember, aki csak fél szemmel lát, és látása csak a külső dolgokra szorítkozik, képtelen mindkét szemével nézni. Csak a külső dolgokat látja, a belsőt nem. Az említett szúra 66. versében ezt mondja Mózes Kihidrnek „Követhetlek-e téged, hogy taníts engem az igaz útról, amelyről te tanítást kaptál? „Erre ő neki azt válaszolta (67. vers) „Nem fogsz tudni türelemmel kitartani mellettem. (68.vers) Hogyan is tarthatnál ki türelemmel olyasm mellett, amit tudással nem fogsz fel”. A moszlim felfogás szerint a ma embere el van vakítva a globalizált világ ajánlataitól, az anyagi jólétől, amiért is az Antikrisztus karmában marad és el fog veszni. A történetben Mózes és Kihidr ugyanazon városba jut, ahol élelmet kérnek a lakosoktól, de azok az adományozást megtagadják. Tovább mentek és egy düledező falhoz

érték (77.vers), a szolgál (tehát Kihidr) ezt felállította azt, mire Mózes azt mondta neki „Ha akartad volna, fizetséget húzhattál volna érte”. Majd azt mondta a szolgának (78. vers) „Itt az elválásunk ideje. Ám elbeszélem néked annak magyarázatát, amiben nem tudtál kitartani mellettem. Az Antikrisztus, vagy a globalizáció korszakában, az emberek csak magukra gondolnak, ingyen semmit sem tesznek, mindezt jutalmat várnak, mert csak fél szemmel látnak.

A negyedik történetnek, a Góg és Magóg történetének az alap gondolata az, hogy Isten kegyelme a moszlimoknak adatott. Mohamed egy új közösséget alkotott, amelynek az egyedüli igaz Istent kellett volna szolgálnia. Tudomására jutott viszont az is, hogy van két vad és kegyetlen nép is. Előttök egy hatalmas vas akadály van, amely az egységes moszlim kalifátust szimbolizálja. Ez az egység azonban 661-ben (a sí'a kezdetekor) megbomlott, ami a moszlimok erejét csökkentette. A megosztottság a védelmi vonal vesztét jelentette, s ezért lehetséges, hogy az Antikrisztus „az iszlám házát” fenyegeti. Góg és Magók nemzetei már a védővonalon belül vannak. A moszlim értelmezés szerint ez a két nép az, amely közös koalícióban van az iszlám ellen. Itt arról a népről van szó, amely nem ismeri el, hogy Jézus Messiás – ezért még mindig várják. A másik meg az, amely azt állítja, hogy Jézus Isten. Mindezt persze sok moszlim még nem ismerte fel, mert az Antikrisztus befolyása alatt vannak, aki nekik gazdasági kiváltságokat ígér, aminek következtében elvesztették ítélőképességüket és a hazugságban hisznek. Az Antikrisztus ezeket a népeket küldi a moszlimok ellen, hogy azokat megsemmisítse, de sikertelenek lesznek, mert az igazi Messiás, tehát Krisztus eljövételével az Antikrisztus végérvényesen legyőződik, és újra megvalósul az egységes moszlim közösség.

Igaz ezeket a nézeteket nem lehet általánosságban moszlim álláspontnak venni, de nagyon sok moszlim magának vallja azokat. El lehet viszont mondani, hogy az iszlám a nyugati kultúrát és a globalizációt nem fogadja el, főleg azért nem, mert a Nyugat kizárólag a racionalizmust és a materializmust támogatja, Istent és annak parancsait pedig ignorálja. Ráadásul hangsúlyozza, hogy a fogyasztói társadalomra kel korlátozódni, aminek egyik következménye a kölcsönzés és eladósodás, ami a globalizáció következménye. Ez által az emberek a

globális üzlet áldozataivá válnak. Az iszlám elveti a populáris zenét, az alkoholfogyasztást, a nyugati filmeket, a televíziós sorozatokat, banki hiteleket, a pornográfiát és az erkölcsstelen életet.¹²

VII.

Summa summarum: a globalizációnak az iszlámra semmi negatív hatása nincs. Sőt, talán még talán hasznára is van. Főleg Afrikában (ahol már kontinens fele moszlim), Kelet-Ázsiában, Európában, és még Amerikában is. A keresztyénség kárára a legagresszívebb Európában. Itt a moszlim bevándorlók nemcsak hogy megtartják vallásukat és hagyományait, hanem megpróbálják a saját vallásukra téríteni az európai szekularizált őslakosokat is. Vagy talán még az is meglehet, hogy a vallásukhoz görccsösen ragaszkodó moszlimok még a m vallásukról már rég megfélemedezett és szekularizált európaiakat is ráébresztik arra, hogy nekik, vagy inkább őseiknek is volt valaha vallása és nem voltak mindig Istentagadók! Igaz, ez pillanatnyilag csak „kegyes óhaj” de szép lenne, ha valóra válna.

Felhasznált irodalom

- Abú Músá al-Haríri: Qiss wa nabí (A pap és a próféta), Bejrút, 1985.
 Borrmanns, Maurice: Jésus et les musulmans d'aujourd'hui. Paris 1996.
 Brettschneider, H.: Christentum und Islam: Aporien und Perspektive. Bulletin der Europäischen Gesellschaft für katholische Theologie. Tübingen, Heft 2. 1993. p. 181-199.
 Caspar, R.: Pour un regard chrétien sur l'Islam, Paris, 1990.
 Goddard, Hugh: Muslim Perceptions of Christianity, London, 1996.
 Hanafi, H.: Religious Dialogue and Revolution: Essays on Judaism, Christianity and Islam. Cairo 1977.
 Kropáček, Luboš: „Islám očima křesťanské teologie“ (Islám a keresztyén teológia szemével), Souvislosti, 3-4/33-34/1997, p. 115-126.
 Borrmanns, Maurice: Jésus et les musulmans d'aujourd'hui. Paris 1996.

¹² Vö. Denny, M. Frederick: Islám a muslimská obec. (2. anfl. orig. Islam and the Muslim Community). Praha, Prostor 1998. s. 154-155.

- Brettschneider, H.: Christentum und Islam: Aporien und Perspektive. Bulletin der Europäischen Gesellschaft für katholische Theologie. Tübingen, Heft 2. 1993. p. 181-199.
 Caspar, R.: Pour un regard chrétien sur l'Islam, Paris, 1990.
 Goddard, Hugh: Muslim Perceptions of Christianity, London, 1996.
 Hanafi, H.: Religious Dialogue and Revolution: Essays on Judaism, Christianity and Islam. Cairo 1977.
 Kropáček, Luboš: „Rané křesťanství a vznik islámu“ (A korai keresztyénség és az iszlám keletkezése). In: Teologické texty, 1999/4, p. 110-112.
 Kropáček, Luboš: Islám a Západ. Historická paměť a současná krize (Az iszlám és a Nyugat. A történelmi tudat és a jelen kritika). Praha, 2002.
 Küng Hans - Ess, Josef van: Křesťanství a islám, Praha, 1998.
 Langlotz, Schamsuddin: Wurde Jesus am Kreuz gestorben? Manuskript eines Vortrages. www.naqschbandi.de
 Lüling, Günter: Ein neues Paradigma für die Entstehung des Islam und seine Konsequenzen für ein neues Paradigma der Geschichte Israels. In: Sprache und Archaisches Denken; Neun Aufsätze zur Geistes- und Religionsgeschichte, Erlangen, Verlagsbuchhandlung Hannelore Lüling, 1985.
 Lüling, Günter: Die einzigartige Perle des Suwaid b. Abi Khalil al-Yaskuri. 2. Teil. Ueber die eindeutige Christlichkeit dieses in vorislamischen Heidenzeit hochgerühmten Gedichtes. Erlangen, Lüling 1973.
 Günter Lüling: A challenge to Islam for reformation: the rediscovery and reliable reconstruction of a comprehensive pre-Islamic Christian hymnal hidden in the Koran under earliest Islamic reinterpretations. New Delhi: Motilal Banarsidass Publishers 2003. (580 Seiten, lieferbar per Seepost). (Über den Ur-Koran, englische Ausgabe)
 Lüling, Günter: Der christliche Kult an der vorislamischen Kaaba als Problem der Islamwissenschaft und christlichen Theologie. 2. Aufl. 1992. Erlangen, Lüling 1977.
 Lüling, Günter: Über den Urkoran. Ansätze zur Rekonstruktion vorislamischer christlicher Strophenlieder im Koran. 3. Korr. Aufl. Erlangen, Lüling 1992.
 Möhler, J.A.: Über das Verhältniss des Islam zum Evangelium. In: Dr. J.A. Möhlers gesammelte Schriften und Aufsätze. Hrsg. Von J.J.I. Döllinger. 1. Bd. Regensburg 1839.
 Paret, Rudi: Der Koran. Mokkentar und Konkordanz. 2. Aufl. Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, Kohlhammer 1977.
 Schirrmacher, Christine: Das Barnabasevangelium. – Wahres Evangelium oder Mittelealterliche Fälschung?
 Schoeps, H.J.: Theologie und Geschichte des Judentums, Tübingen, 1949.

Striving Together in Dialogue. A Muslim-Christian Call to Reflection and Action, World Council of Churches, 2001.

Zinker, Hans: Christentum und Islam. Düsseldorf, Pathmos Verlag 1992.

Küng Hans - Ess, Josef van: Křesťanství a islám, Praha, 1998.

Langlotz, Schamsuddin: Wurde Jesus am Kreuz gestorben? Manuskript eines Vortrages. www.naqschbandi.de

Lüling, Günter: Ein neues Paradigma für die Entstehung des Islam und seine Konsequenzen für ein neues Paradigma der Geschichte Israels. In: Sprache und Archaisches Denken; Neun Aufsätze zur Geistes- und Religionsgeschichte, Erlangen, Verlagsbuchhandlung Hannelore Lüling, 1985.

Lüling, Günter: Die einzigartige Perle des Suwaïd b. Abi Khalil al-Yaskuri. 2. Teil. Ueber die eindeutige Christlichkeit dieses in vorislamischen Heidenzeit hochgerühmten Gedichtes. Erlangen, Lüling 1973.

Günter Lüling: A challenge to Islam for reformation: the rediscovery and reliable reconstruction of a comprehensive pre-Islamic Christian hymnal hidden in the Koran under earliest Islamic reinterpretations. New Delhi: Motilal Banarsidass Publishers 2003. (580 Seiten, lieferbar per Seepost). (Über den Ur-Koran, englische Ausgabe)

Lüling, Günter: Der christliche Kult an der vorislamischen Kaaba als Problem der Islamwissenschaft und christlichen Theologie. 2. Aufl. 1992. Erlangen, Lüling 1977.

Lüling, Günter: Über den Urkoran. Ansätze zur Rekonstruktion vorislamischer christlicher Strophenlieder im Koran. 3. Korr. Aufl. Erlangen, Lüling 1992.

Möhler, J.A.: Über das Verhältniss des Islam zum Evangelium. In: Dr. J.A. Möhlers gesammelte Schriften und Aufsätze. Hrsg. Von J.J.I. Döllinger. 1. Bd. Regensburg 1839.

Paret, Rudi: Der Koran. Mokkentar und Konkordanz. 2. Aufl. Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, Kohlhammer 1977.

Schirrmacher, Christine: Das Barnabasevangelium. – Wahres Evangelium oder Mittelealterliche Fälschung?

Schoeps, H.J.: Theologie und Geschichte des Judentums, Tübingen, 1949.

Striving Together in Dialogue. A Muslim-Christian Call to Reflection and Action, World Council of Churches, 2001.

Zinker, Hans: Christentum und Islam. Düsseldorf, Pathmos Verlag 1992.

Szabó Beatrix:

Identitásformálás bibliai igazsággal egy igazság utáni korban

Timothy Keller homiletikai értelmezése

Abstract - The Formation of Identity by Biblical Truth in an Age Surpassing an Era of Justice

This study addresses the question of how identity can be formed with biblical truth in preaching. I take the cultural analysis of American preacher, Timothy Keller as a basis, which considers the narrative of identity as the most fundamental one in today's Western cultures. According to this narrative, we must discover our deepest desires and longings and do all we can to realize them, otherwise we fail. Money, power, success, good looks, and romantic love are now necessary factors of our identity. The false thinking inherent in this narrative can be adjusted by a biblical approach to identity. In this study, I present the most important theological themes and passages that can be used for this purpose in a sermon. Lastly, I illustrate this method of identity formation with examples taken from Keller's sermons.

Keywords: biblical truth, Timothy Keller, identity, formation

Egy olyan korban élünk, amit nehéz meghatározni. Sokféle jelzővel illetik: pl. posztmodern, késő modern, igazság utáni, pluralista. Korunk egyik jellemző kérdése, hogy mennyire meghatározható az igazság. Jézus Krisztus örömhírének hirdetőiként ezért azzal a dilemmával nézünk szembe, hogy hogyan prédikáljunk egy igazság utáni korban.

Timothy Keller, világhírű amerikai igehirdető, presbiterianus lelkész, teológus és apologeta *Preaching* (Prédikálás) című könyvében¹ foglalkozik ezzel a homiletikai kérdéssel. Keller a késő modern elme öt kulturális narratíváját különbözteti meg. Sokan úgy vélekednek, hogy ezek közül a narratívák közül a legalapvetőbb az identitás narra-

¹ KELLER, T.: *Preaching. Communicating Faith in an Age of Skepticism*, New York, Penguin Books, 2016.